

dr inż. Anna Murawska¹

Katedra Ekonomii i Prawa Gospodarczego
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy

Wzrost poziomu wykształcenia ludności jako szansa dla rozwoju społeczno-ekonomicznego krajów Unii Europejskiej

WSTĘP

Rozwój społeczno-ekonomiczny jest to proces wyrażający reprodukcję rozszerzoną w skali gospodarki narodowej, a więc zmiany w zdolnościach wytwórczych, produkcji i spożyciu, stosunkach społecznych, środowisku naturalnym i systemie funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa [por. Obrębski 1975; 1995, s. 359]. Procesowi temu towarzyszy wewnętrzna transformacja społeczeństwa, zmiana jego struktury zawodowej i społecznej, która sprzyja stopniowej poprawie jego bytu materialnego i społeczno-kulturalnego [Nasiłowski 2007, s. 378], poprawie poziomu życia oraz jakości życia.

W rozwoju każdego kraju zasadniczą rolę pełni wykształcenie obywateli. Inwestycje w kwalifikacje człowieka są najtańszym sposobem podnoszenia poziomu konkurencyjności gospodarki i przyspieszenia tym samym tempa rozwoju gospodarczego (...) [Auleytner, 2006, s. 75]. Już w 1996 r. w raporcie Międzynarodowej Komisji do Spraw Edukacji pt. „Edukacja: Jest w niej ukryty skarb” (ang. *Learning: the Treasure Within*), podkreślano, że edukacja powinna sięgać daleko poza dotychczasową praktykę występującą w krajach europejskich. Kształcenie ma służyć uzupełnianiu, aktualizowaniu wiedzy, przekwalifikowaniu oraz ułatwianiu awansu zawodowego dorosłym. W raporcie tym przedstawiono, iż edukacja społeczeństwa oparta jest na czterech zasadach (filarach):

1. Uczyć się, aby wiedzieć.
2. Uczyć się, aby działać.

¹ Adres korespondencyjny: Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich, Wydział Zarządzania, Katedra Ekonomii i Prawa Gospodarczego; ul. Fordońska 430, 85-790 Bydgoszcz, tel. +48 52 340 88 70; e-mail: anna.murawska@utp.edu.pl.

3. Uczyc się, aby żyć wspólnie, uczyć się współżycia z innymi.
4. Uczyc się, aby być [Delors, 1996, s. 37].

Wykształcenie ma na celu pełny rozwój osobowości ludzkiej i wspieranie wzajemnego zrozumienia, tolerancji, przyjaźni i pokoju. Społeczeństwo obywatelskie, nauczyciele i wychowawcy, sektor prywatny, społeczność, rodziny, młodzież i dzieci, wszyscy odgrywają ważną rolę w realizacji prawa do edukacji wysokiej jakości, a rolą państwa jest tworzenie i zapewnienie niezbędnych regulacji, standardów i norm [Tang, 2015, s. 28]. Powszechnie wiadomo, że wykształcenie z jednej strony daje szansę dla jednostki, a z drugiej strony wpływa na rozwój społeczno-gospodarczy, na dobrobyt społeczny i ekonomiczny społeczeństw. Osoba bez wykształcenia lub z niskim poziomem wykształcenia stanowi dla państwa oraz społeczności lokalnej problem socjalny. Jak podkreślają J.M. Auleytner [2006, s. 76] i M. Zahorska [2007, s. 93], duża liczba obywateli bez wykształcenia lub o niewystarczającym poziomie wykształcenia odpowiadającego aspiracjom i poziomowi rozwoju kraju stanowi hamulec dynamicznego rozwoju oraz może stanowić zagrożenie dla ładu społecznego i gospodarczego.

Powiązania pomiędzy poziomem rozwoju społeczno-ekonomicznego a inwestycjami w wykształcenie społeczeństwa przebiega w dwie strony. Z jednej strony wykształcone społeczeństwo, jako czynnik wzrostu gospodarczego, wpływa na tempo rozwoju gospodarczego, z drugiej strony inwestycje w wiedzę i umiejętności jednostek są wprost proporcjonalne do wynagrodzeń i w konsekwencji dochodów ludności [Skubiak, 2013, s. 196; Bywalec, 2010, s. 81]. Jak podkreśla jednak J. Czapiński [2015, s. 56], wpływ kapitału ludzkiego na rozwój gospodarczy nie zawsze jest tak samo istotny we wszystkich typach gospodarek oraz we wszystkich epokach.

METODYKA BADAŃ I PRZEBIEG PROCESU BADAWCZEGO

Głównym celem artykułu jest ocena poziomu wykształcenia ludności oraz tempa zachodzących zmian w tym zakresie w krajach Unii Europejskiej w latach 2006–2015, w perspektywie wpływu tej cechy demograficznej ludności na rozwój społeczno-ekonomiczny poszczególnych krajów. Podczas analiz uwzględniono zachodzące tendencje w dwóch okresach czasowych, czyli w latach 2006–2015 (10 lat przemian) oraz 2010–2015 (6 ostatnich lat przemian).

Drugim celem jest przedstawienie zależności pomiędzy wskaźnikami opisującymi poziom wykształcenia ludności oraz rozwój społeczno-ekonomiczny, w kontekście odpowiedzi na pytanie: czy wraz ze wzrostem poziomu wykształcenia ludności w poszczególnych krajach wzrasta szansa na ich rozwój społeczno-ekonomiczny?

Podczas analiz uwzględniono 13 wskaźników charakteryzujących poziom wykształcenia mieszkańców krajów Unii Europejskiej, między innymi odsetek ludności według osiągniętego poziomu wykształcenia w wieku 15–64 lata, odsetek osób z wyższym wykształceniem w wieku 30–34 lata, odsetek ludności

przedwcześnie kończących edukację w wieku 18–24 lata oraz niepracujących i nieuczących się w wieku 15–24 lata, uczestnictwo w kształceniu osób w wieku 25–64 lata oraz 3 wskaźniki charakteryzujące poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego, takie jak: produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca, dochody ludności oraz zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym (tabela 1).

Tabela 1. Wskaźniki uwzględnione podczas analizy poziomu wykształcenia ludności i rozwoju społeczno-ekonomicznego w krajach UE (28)

Wskaźniki charakteryzujące poziom wykształcenia	
X1	Odsetek ludności w wieku od 15 do 64 lat z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym ukończonym lub bez wykształcenia (poziomy 0–2 według ISCED)
X2	Odsetek ludności w wieku od 15 do 64 lat z wykształceniem ponadgimnazjalnym, zasadniczym zawodowym licealnym, technikum lub wyższym (poziomy 3–8 według ISCED)
X3	Odsetek ludności w wieku od 15 do 64 lat z wykształceniem ponadgimnazjalnym, zasadniczym zawodowym, średnim zawodowym, ogólnokształcącym i policealnym (poziomy 3–4 według ISCED)
X4	Odsetek ludności w wieku od 15 do 64 lat z wykształceniem wyższym (poziomy 5–8 według ISCED)
X5	Odsetek ludności w wieku od 30 do 34 lat z wykształceniem wyższym, ogółem
X6	Odsetek ludności w wieku od 30 do 34 lat z wykształceniem wyższym, mężczyźni
X7	Odsetek ludności w wieku od 30 do 34 lat z wykształceniem wyższym, kobiety
X8	Odsetek ludności z co najmniej ponadgimnazjalnym wykształceniem, w wieku 25–64 lata
X9	Odsetek osób przedwcześnie kończących edukację w ogóle populacji w wieku 18–24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym i dalej nieuczących się, ogółem
X10	Odsetek osób przedwcześnie kończących edukację w ogóle populacji w wieku 18–24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym i dalej nieuczących się, mężczyźni
X11	Odsetek osób przedwcześnie kończących edukację w ogóle populacji w wieku 18–24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym i dalej nieuczących się, kobiety
X12	Odsetek młodych ludzi, którzy nie pracują i nie uczą się w % ogółu ludności w tej samej grupie wiekowej, czyli 15–24 lata
X13	Wskaźnik uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu zawodowym (ostatnie 4 tygodnie) w grupie wiekowej od 25 do 64 lat, ogółem
Wskaźniki charakteryzujące poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego	
Y1	PKB <i>per capita</i> w euro
Y2	Roczne dochody na 1 mieszkańca kraju w euro
Y3	Odsetek osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym w %

Źródło: opracowanie własne.

Źródłem danych empirycznych były informacje pochodzące z Europejskiego Urzędu Statystycznego (Eurostat). Okresem badawczym były lata 2006–2015. Analizie poddano 28 krajów Unii Europejskiej i w szczególności zaprezentowano sytuację Polski. W celu zbadania i opisu danych statystycznych zastosowano wybrane metody statystyczne (m.in. współczynnik zmienności V_s , wskaźniki tempa przyrostu P_t oraz współczynniki zależności r_{xy}) [porównaj: Wysocki, Lira 2003] oraz metodę opisową, porównawczą i tabelaryczną.

OCENA POZIOMU WYKSZTAŁCENIA LUDNOŚCI ORAZ ROZWOJU
SPOŁECZNO-EKONOMICZNEGO W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ
ORAZ W POLSCE W LATACH 2006–2015

W celu zagwarantowania międzynarodowej porównywalności statystyk w dziedzinie edukacji Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury – UNESCO (ang. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) wprowadziła zmiany do stosowanej dotychczas wersji Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Kształcenia – ISCED (ang. *International Standard Classification of Education*) – ISCED 1997, aby zagwarantować spójność z kierunkami rozwoju polityk i struktur kształcenia i szkolenia. Nowa klasyfikacja została przyjęta przez państwa członkowskie UNESCO na 36. Konferencji Generalnej UNESCO w listopadzie 2011 r. Zgodnie z rozporządzeniem wykonawczym (UE) nr 81/2013 z dnia 29 stycznia 2013 r. osiągnięte wykształcenie jest klasyfikowane następująco: poziomy 0–2 ISCED 2011 – maksymalnie wykształcenie gimnazjalne, poziomy 3–4 ISCED 2011 – wykształcenie ponadgimnazjalne i policealne (nieobejmujące wykształcenia wyższego), poziomy 5–8 ISCED 2011 – wykształcenie wyższe.

Dla wzrostu i rozwoju gospodarczego krajów największym problemem są osoby o najniższym poziomie wykształcenia. Otóż w krajach Unii Europejskiej (UE-28) odsetek ludności w wieku od 15 do 64 lat na poziomie wykształcenia 0–2 według ISCED, czyli z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym lub całkowicie bez wykształcenia, kształtował się w 2015 r. na poziomie 26,9%, w 2006 roku na poziomie 33,6%. W Polsce odsetek osób z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym kształtował się w 2015 r. na poziomie 15,2%, a 10 lat wcześniej w 2006 roku na poziomie 21,0%. Wykształcenie ponadgimnazjalne i policealne (lecz bez wyższego) (poziom 3–4 według ISCED) posiada co drugi mieszkaniec UE-28 (46,4% ogółu osób w wieku 15–64 lata) i wskaźnik ten w krajach UE-28 średnio od 2006 roku utrzymuje się na podobnym poziomie. W Polsce odsetek osób z wykształceniem zawodowym, średnim zawodowym, ogólnokształcącym lub policealnym w 2015 r. wynosił 60,3%, w 2006 r. był na poziomie 64,2%.

Wykształcenie wyższe (poziomy 5–8 według ISCED) posiada 26,7% ogółu społeczeństwa w wieku 15–64 lata zamieszkującego kraje Unii Europejskiej, w 2006 r. wskaźnik ten wynosił 20,0%. W Polsce chociaż wskaźnik ten dynamicznie rośnie (w latach 2006–2015 nastąpił wzrost o 63,8%, a w latach 2010–2015 o 25,8%), dalej kształtuje się na poziomie niższym niż przeciętna dla UE-28, czyli 24,4%. Na istotnie wyższym poziomie jest wskaźnik dotyczący odsetka osób z wyższym wykształceniem w wieku 30–34 lata. Otóż w 2015 r. w UE-28 wartość tego wskaźnika kształtowała się na poziomie 38,7%, a dla Polski przekroczyła obecną średnią dla UE-28 oraz próg przyjęty w Strategii Europa 2020 – 40% i wynosi 43,4%. W wieku 30–34 lata z wykształceniem wyższym jest więcej kobiet, aniżeli mężczyzn (w UE-28 odpowiednio: mężczyźni – 34,0%, kobiety – 43,4%, w Polsce – mężczyźni – 35,1%, kobiety – 52%).

Istotnym problemem dla rozwoju społeczno-ekonomicznego krajów jest młodzież w wieku 18–24 lata z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym i niekontynuująca nauki. Odsetek tej młodzieży w UE-28 średnio wynosi 11%. W Polsce wskaźnik ten plasuje się na niższym poziomie, otóż przedwcześnie edukację zakończyło w 2015 r. 5,3% dzieci i młodzieży, przy czym dziewcząt zaledwie 3,2%, a chłopców – 7,2%. Nieco inaczej kształtują się wartości wskaźnika opisującego odsetek młodych ludzi w wieku 15–24 lata, którzy nie uczą się i nie pracują. Wartość tej destymulanty, będącej zagrożeniem dla rozwoju społeczno-gospodarczego, jest zarówno w krajach członkowskich średnio, jak i w Polsce, niezmiennie od 2006 r. na poziomie 10–12% (tabela 2).

Tabela 2. Wykształcenie ludności w krajach UE (28) i w Polsce oraz wskaźniki tempa przyrostu (spadku) P_{t1} *w latach 2006-2015 (P_{t1}) i 2010-2015 (P_{t2})

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	P_{t1} *	P_{t2} *
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Unia Europejska (UE-28)												
Wykształcenie												
X1	33,5	32,9	32,2	31,5	30,8	29,7	28,8	27,9	27,5	26,9	-19,7	-12,7
X2	66,5	67,1	67,8	68,5	69,2	70,3	71,2	72,1	72,5	73,1	9,9	5,6
X3	46,4	46,6	46,6	46,5	46,5	46,6	46,6	46,7	46,6	46,4	0,0	-0,2
X4	20,0	20,5	21,2	22,0	22,8	23,7	24,6	25,4	26,0	26,7	33,5	17,1
X5	29,0	30,1	31,1	32,3	33,8	34,8	36,0	37,1	37,9	38,7	33,4	14,5
X6	26,3	27,2	28,0	29,0	30,3	31,0	31,8	32,8	33,6	34,0	29,3	12,2
X7	31,6	32,9	34,3	35,7	37,3	38,6	40,2	41,4	42,3	43,4	37,3	16,4
X8	70,0	70,7	71,4	72,0	72,7	73,4	74,2	75,2	75,9	76,5	9,3	5,2
X9	15,3	14,9	14,7	14,2	13,9	13,4	12,7	11,9	11,2	11,0	-28,1	-20,9
X10	17,4	16,9	16,6	16,1	15,8	15,3	14,5	13,6	12,8	12,4	-28,7	-21,5
X11	13,2	12,8	12,7	12,3	11,9	11,5	10,9	10,2	9,6	9,5	-28,0	-20,2
X12	10,7	10,1	9,9	11,8	12,1	12,3	12,8	12,8	12,3	11,7	9,8	-3,4
X13	9,6	9,4	9,5	9,5	9,3	9,1	9,2	10,7	10,8	10,7	11,5	15,1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Rozwój społeczno-ekonomiczny												
Y1	25500	26200	26200	25000	25500	25800	25600	25600	26000	26500	3,9	3,9
Y2	12031	12331	13145	13665	14858	14980	15471	15450	15775	16096	33,8	8,3
Y3	25,0	24,5	23,7	23,8	23,7	24,3	24,7	24,6	24,4	23,7	-5,4	0,0
Polska												
Wykształcenie												
X1	21,0	20,4	19,6	18,7	18,0	17,5	16,7	16,1	15,5	15,2	-27,6	-15,6
X2	79,0	79,6	80,4	81,3	82,0	82,5	83,3	83,9	84,5	84,8	7,3	3,4
X3	64,2	63,9	63,8	63,2	62,6	62,2	61,8	61,3	60,7	60,3	-6,1	-3,7
X4	14,9	15,7	16,5	18,1	19,4	20,3	21,5	22,6	23,8	24,4	63,8	25,8
X5	24,7	27,0	29,7	32,8	34,8	36,5	39,1	40,5	42,1	43,4	75,7	24,7
X6	20,4	22,7	24,4	27,3	29,5	30,0	31,9	32,9	34,2	35,1	72,1	19,0
X7	29,0	31,3	35,0	38,4	40,4	43,2	46,5	48,4	50,2	52,0	79,3	28,7
X8	85,8	86,3	87,1	88,0	88,5	88,9	89,6	90,1	90,5	90,8	5,8	2,6
X9	5,4	5,0	5,0	5,3	5,4	5,6	5,7	5,6	5,4	5,3	-1,9	-1,9
X10	6,9	6,2	6,1	6,6	7,2	7,4	7,8	7,9	7,3	7,2	4,3	0,0
X11	3,9	3,8	3,9	3,9	3,5	3,7	3,5	3,2	3,3	3,2	-17,9	-8,6
X12	12,6	10,6	9,0	10,1	10,8	11,5	11,8	12,2	12,0	11,0	-12,7	1,9
X13	4,7	5,1	4,7	4,7	5,2	4,4	4,5	4,3	4,0	3,5	-25,5	-32,7
Rozwój społeczno-ekonomiczny												
Y1	8000	8500	8900	9200	9400	9900	10000	10200	10500	10900	36,3	16,0
Y2	3 111	3 502	4 155	5 097	4 405	5 025	5 060	5 164	5 336	5 556	78,6	26,1
Y3	39,5	34,4	30,5	27,8	27,8	27,2	26,7	25,8	24,7	23,4	-40,8	-15,8

Wskaźniki X1–X13 oraz Y1–Y3 opisane są w tabeli 1; * P_t – przyrost względny – wskaźnik tempa przyrostu (spadku), $P_{t,1}$ dla 2015 r (2006=100%), $P_{t,2}$ dla 2015 r (2010=100%)

Źródło: obliczenia własne na podstawie Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (stan na: 7–25.10.2016 r.).

Jednym ze wskaźników odgrywających istotną rolę dla wzrostu rozwoju społeczno-gospodarczego i poprawy podaży pracy jest wskaźnik uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu zawodowym już po zakończeniu edukacji w grupie wiekowej od 25 do 64 lata. Wartość tego wskaźnika w 2015 r. dla krajów UE-28 wyniosła 10,7%, dla Polski uplasowała się znacznie poniżej przeciętnej, na poziomie 3,5% (tabela 2).

Obliczony wskaźnik tempa przyrostu P_t zawarty w tabeli 2 wskazuje, że poziom wykształcenia społeczeństwa europejskiego dynamicznie rośnie, od 2006 r. istotnie podniósł się poziom wykształcenia wyższego, zarówno w grupie wiekowej ludności 25–64 lata, jak i w wieku 30–34 lata, przy czym dynamika podnoszenia poziomu

wykształcenia wyższego jest istotnie wyższa w Polsce, aniżeli średnio w krajach członkowskich. Zarówno w krajach UE średnio, jak i w Polsce, sukcesywnie obniża się odsetek osób w wieku 18–24 lata z co najwyżej gimnazjalnym wykształceniem i dalej nieuczących się oraz odsetek osób w wieku 15–24 lata, którzy zarówno nie uczą się, jak i nie pracują. W krajach UE pozytywne też zmiany zachodzą w zakresie uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu zawodowym, co oznacza, że coraz więcej osób podnosi swoje kwalifikacje już po zakończeniu edukacji. Niestety, w Polsce tempo spadku wartości tego wskaźnika w ostatnich latach było najwyższe w UE i obecnie w naszym kraju poziom wiedzy i kwalifikacje zawodowe podnosi zaledwie 3,5% z ogółu osób dorosłych w wieku 25–64 lata (mniejsza wartość tego wskaźnika jest tylko w Rumunii, Bułgarii, na Słowacji, w Chorwacji i w Grecji).

Wskaźnikami, które najczęściej są używane do pomiaru rozwoju społeczno-ekonomicznego są: produkt krajowy brutto uzyskiwany w danym kraju, dochody ludności oraz poziom ubóstwa lub wykluczenia społecznego dotyczącego mieszkańców danego kraju.

Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że PKB *per capita* obliczony dla wszystkich krajów UE-28 średnio w 2015 r. wyniósł 26 500 euro (w Polsce – 10 900 euro), przy czym kraje pod względem tego wskaźnika są niezmiennie od 2006 r. wysoko zróżnicowane (podczas gdy współczynnik zmienności w 2006 roku V_s wynosił 65,19%, to w 2015 r. obniżył się zaledwie do poziomu 63,81% i od 2011 r. utrzymuje się to zróżnicowanie na tym właśnie poziomie). PKB *per capita* średnio w UE w latach 2006–2015 wzrósł o 3,9%, a w Polsce o 36,3%.

Innym czynnikiem charakteryzującym rozwój społeczny (poziom życia) krajów są dochody ludności. Średnio w UE-28 przeciętne roczne dochody przypadające na 1 mieszkańca w 2015 r. wynosiły 16 096 euro, w Polsce 5556 euro, i tym samym kraj nasz znalazł się na 6. miejscu od końca w rankingu pod względem tego wskaźnika. Zróżnicowanie krajów pod względem dochodów od wielu lat jest niezmiennie istotnie wysokie, a współczynnik zmienności V_s wynosi 60%. W ostatnim dziesięcioleciu poziom dochodów średnio w krajach UE wzrósł o 33,8%, a w Polsce aż o 78,6%. PKB krajów UE z dochodem ich mieszkańców jest istotnie skorelowany, co oznacza, że im w danym kraju występują wyższe efekty pracy społeczeństwa, tym są wyższe wynagrodzenia i zarazem dochody ludności.

Jeszcze jednym wskaźnikiem, który świadczy o rozwoju społeczno-ekonomicznym danego kraju lub regionu, a tym samym poziomie i jakości życia ludności tam zamieszkałej jest odsetek osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym². W krajach UE-28 średnio i w Polsce wskaźnik zagrożenia

² Wskaźnik ten obliczany jest jako wypadkowa trzech wskaźników: a) wskaźnika zagrożenia ubóstwem (...); b) wskaźnika osób zagrożonych pogłębioną deprivacją materialną (...); c) wskaźnika osób żyjących w gospodarstwach domowych o niskiej intensywności pracy (...). Każda osoba jest liczona tylko raz, nawet jeśli występuje w więcej niż jednym podwskaźniku. GUS, US w Katowicach, http://wskaznikizrp.stat.gov.pl/komponenty/export/005001003002K_wskaznik_zagrozenia_ubostwem_lub_wykluczeniem_spolecznym_pl.pdf?jsessionid=rJd563G80vAlH1XYbM-mIRKvmHFR3VJK2KY90tng4.veadmz40 (stan na dzień 21.11.2016 r.).

ubóstwem i wykluczeniem społecznym w 2015 r. kształtował się na podobnym poziomie odpowiednio 23,7% i 23,4%. W ostatnim dziesięcioleciu wartość tego wskaźnika w UE obniżyła się o 5,4%, a w Polsce aż o 40,8%.

ZALEŻNOŚCI POMIĘDZY POZIOMEM WYKSZTAŁCENIA LUDNOŚCI A ROZWOJEM SPOŁECZNO-EKONOMICZNYM KRAJÓW UE-28

Związek poziomu rozwoju społeczno-ekonomicznego krajów z poziomem wykształcenia społeczeństwa danego kraju potwierdza analiza zależności pomiędzy badanymi wskaźnikami (tabela 3).

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że odsetek osób z wykształceniem podstawowym, gimnazjalnym lub bez wykształcenia w danym kraju nie wykazał istotnego związku z poziomem jego rozwoju społeczno-ekonomicznego (współczynnik korelacji r_{xy} pomiędzy zmiennymi był na zbyt niskim, nieistotnym poziomie). Z kolei odsetek ludności z wykształceniem ponadgimnazjalnym, zasadniczym zawodowym, średnim zawodowym, ogólnokształcącym oraz policealnym wykazuje już istotny, jednak ujemny związek z PKB *per capita* oraz dochodami ludności w poszczególnych krajach. Oznacza to, że im w kraju więcej ludzi posiada wykształcenie co najmniej gimnazjalne i co najwyżej policealne, tym kraj ten wytwarza istotnie mniej produktu krajowego brutto i dochody ludności są niższe.

Analiza zależności pomiędzy kolejnymi wskaźnikami wykazała, że im w kraju większy odsetek ludności posiada wykształcenie wyższe, zarówno w przedziale wiekowym 15–64 lata jak i 30–34 lata, tym kraj ten wytwarza większą wartość finalnych dóbr i usług oraz społeczeństwo dysponuje wyższymi dochodami, aniżeli w krajach o mniejszym odsetku osób z wyższym wykształceniem. Uwzględniając podczas analiz wpływ wykształcenia wyższego u kobiet i mężczyzn w wieku 30–34 lata na rozwój społeczno-ekonomiczny kraju okazało się, że pomiędzy wykształceniem wyższym mężczyzn a PKB *per capita* oraz dochodami ludności istnieje dodatnia istotna zależność korelacyjna (odpowiednio $r_{xy} = 0,62$, $r_{xy} = 0,48$), z kolei w przypadku kobiet tej zależności nie stwierdzono.

Tabela 3. Zależności pomiędzy poziomem wykształcenia ludności i rozwojem społeczno-ekonomicznym w krajach UE-28

Wskaźniki	Y1	Y2	Y3
	Wartości wskaźników w 2015 r.		
1	2	3	4
x1	0,12	0,12	0,19
x2	-0,12	-0,12	-0,19
x3	-0,45*	-0,46*	-0,02

1	2	3	4
x4	0,55**	0,57**	-0,25
x5	0,48**	0,46**	-0,22
x6	0,62*	0,61*	-0,29
x7	0,32	0,3	-0,15
x8	-0,06	-0,08	-0,2
x9	-0,14	-0,11	0,35
x10	-0,13	-0,1	0,34
x11	-0,13	-0,11	0,34
x12	-0,48**	-0,52**	0,76**
x13	0,63**	0,78**	-0,66**

** istotność na poziomie 0,01; * istotność na poziomie 0,05. Wskaźniki x1–x13 oraz y1–y3 opisane są w tabeli 1.

Źródło: obliczenia własne na podstawie Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (stan na dzień: 7-25.10.2016 r.).

Na podstawie przeprowadzonych analiz stwierdzono, że istnieje istotna zależność pomiędzy rozwojem społeczno-ekonomicznym krajów a odsetkiem młodych ludzi (w wieku 15–24 lata) w danym kraju, którzy nie pracują i nie uczą się. Otóż pomiędzy tym wskaźnikiem a PKB *per capita* współczynnik korelacji został obliczony na poziomie $r_{xy} = -0,48$, dochodami ludności $r_{xy} = -0,52$, a odsetkiem osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym $r_{xy} = 0,76$. Zatem można jednoznacznie stwierdzić, że wraz ze wzrostem liczby dzieci i młodzieży w wieku 15–24 lata, która ani się nie uczy, ani nie pracuje, wzrasta wskaźnik zagrożenia ubóstwem i deprywacji materialnej oraz spada produkcja dóbr i usług oraz poziom dochodów ludności.

Przeprowadzone analizy wykazały również, że szansą dla rozwoju społeczno-ekonomicznego krajów jest kształcenie ludzi dorosłych. Otóż pomiędzy wskaźnikiem uczestnictwa w kształceniu i szkoleniu zawodowym osób w grupie wiekowej od 25 do 64 lata, czyli już po zakończeniu edukacji, a PKB *per capita* zależność korelacyjna została obliczona na poziomie $r_{xy} = 0,63$, rocznymi dochodami ludności na poziomie $r_{xy} = 0,78$, a odsetkiem osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym na poziomie $r_{xy} = -0,66$ (tabela 3).

WNIOSKI

W Polsce i większości pozostałych krajów Unii Europejskiej dynamicznie obniża się odsetek osób z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym oraz

przedwcześnie kończących naukę oraz dynamicznie wzrasta odsetek osób z wykształceniem wyższym. Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że im w kraju mniej osób posiada wykształcenie ponadgimnazjalne, średnie oraz co najwyżej policealne oraz im więcej osób posiada wykształcenie wyższe, tym istotnie więcej kraj ten wytwarza dóbr i usług finalnych tworzących PKB oraz ludność tego kraju posiada wyższe dochody. Okazuje się również, że im w kraju większy jest odsetek młodych ludzi, którzy ani się nie uczą, ani nie pracują, tym rozwój tego kraju jest na niższym poziomie oraz większe jest zagrożenie społeczeństwa ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Kolejne analizy pokazały, że na rozwój społeczno-ekonomiczny krajów wpływa również uczestnictwo społeczeństwa w ciągłym kształceniu i szkoleniu zawodowym już po zakończeniu edukacji. Występuje istotna dodatnia zależność korelacyjna pomiędzy tym wskaźnikiem a wartością PKB i dochodami mieszkańców danego kraju, z kolei ujemna pomiędzy odsetkiem osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

We współczesnych społeczeństwach edukacja nie jest jedynie sprawą prywatną obywateli, a poziom i rodzaj wykształcenia społeczeństwa wywiera wpływ na rozwój gospodarczy, kulturowy czy polityczny. Powyższe statystyki potwierdzają rosnącą rolę edukacji dzieci i młodzieży, przekładającą się na wzrost poziomu wykształcenia, posiadanego zasobu wiedzy, umiejętności i innych zdolności młodzieży i osób dorosłych, i ułatwiającą tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu. Tym samym nadrzędną szansą dla rozwoju gospodarczego krajów powinno być kształcenie ludzi na każdym etapie życia. Wykształcone społeczeństwo będzie wartością dodaną i perspektywą rozwoju z jednej strony dla kraju i dla przedsiębiorstw, ale z drugiej strony posiadana wiedza i kompetencje będą cenną wartością dla samych ludzi, którzy istnieją w społeczeństwach pełniąc różne role: pracowników, pracodawców, rodziców, wychowawców, klientów, nabywców, konsumentów itd. Umiejętnie konsumowana wiedza ułatwi kształtowanie u współczesnych ludzi postaw globalnej wizji świata i globalnej wrażliwości, ze świadomością konieczności realizacji działań lokalnych.

BIBLIOGRAFIA

- Auleytner J.M., 2006, *Edukacja i kreowanie kapitału ludzkiego* [w:] *Polityka społeczna*, red. A. Kurzynowski, SGH, IGS, Warszawa.
- Bywalec Cz., 2010, *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Czapiński J., 2015, *Ekonomiczne znaczenie miłości dalszego bliźniego* [w:] *Reforma kulturowa 2020–2030–2040. Sukces wymaga zmian*, red. J. Żakowski, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa.

- Delors J. (ed.), 1996, *Learning: the treasure within*, Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, Published by the United Nations Educational, Paris. <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001095/109590eo.pdf> (stan na dzień 8.11.2016 r.).
- Europa 2020. *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, komunikat Komisji Europejskiej, Bruksela 3.3.2010, KOM (2010) 2020 wersja ostateczna; http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf, (stan na dzień 21.11.2016 r.).
- Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (stan na dzień 7-25.10.2016 r.).
- GUS, US w Katowicach, http://wskaznikizrp.stat.gov.pl/komponenty/export/005001003002K_wskaznik_zagrozenia_ubostwem_lub_wykluczeniem_spolecznym_pl.pdf;jsessionid=rJd563G80vAlHlXYbMmIRKvmHFR3VJK2KY90tng4.veadmz40 (stan na dzień 21.11.2016 r.).
- International Standard Classification of Education ISCED 2011*, UNESCO Institute for Statistics, Montreal, Canada 2011. <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf> (stan na dzień 11.11.2016 r.).
- Nasiłowski M., 2007, *System rynkowy. Podstawy mikro- i makroekonomii*, Wydawnictwo Key Text, Warszawa.
- Obrębski T., 1995, *Czynniki wzrostu i rozwoju gospodarczego* [w:] *Makro- i mikroekonomia. Podstawowe problemy*, red. S. Marciniak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Obrębski T., 1975, *O istocie rozwoju społeczno-gospodarczego*, „*Ekonomista*” nr 6, s. 1241–1259.
- Skubiak B., 2013, *Edukacja jako czynnik wspierający rozwój gospodarczy. Implikacje dla Polski*, „*Studia Ekonomiczne. Współczesne problemy ekonomiczne: wybrane zagadnienia teoretyczne a praktyka gospodarcza*”, nr 129, Wyd. UE w Katowicach, Katowice, s. 195–203.
- Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/slowniki/wykszta%C5%82cenie.html> (stan na dzień 15.11.2016 r.).
- Tang Q. (ed.), *Education 2030. Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4*, UNESCO, Paris, 2015. <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002456/245656E.pdf> (dostęp: 8.11.2016 r.).
- Wskaźniki Strategii Europa 2020*; http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/POZ_Wskaźniki_Europa2020.pdf, (dostęp: 21.11.2016 r.).
- Wysocki F., Lira J., 2003, *Statystyka opisowa*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu, Poznań.
- Zahorska M., 2007, *Zmiany w polskiej edukacji i ich społeczne konsekwencje* [w:] *Wymiały życia społecznego. Polska na przełomie XX i XXI wieku*, red. M. Marody, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.

Streszczenie

Artykuł obejmuje zagadnienia dotyczące poziomu wykształcenia ludności w krajach Unii Europejskiej w kontekście szansy dla rozwoju społecznego i ekonomicznego. Celem prowadzonych analiz było ukazanie zmian zachodzących w poziomie wykształcenia ludności oraz w rozwoju społeczno-

-ekonomicznym krajów w latach 2006–2015 oraz zależności pomiędzy wskaźnikami opisującymi badane kwestie. Do oceny podjętej problematyki uwzględniono takie wskaźniki jak: odsetek ludności według osiągniętego poziomu wykształcenia w wieku 15–64 lata, odsetek osób z wyższym wykształceniem w wieku 30–34 lata, odsetek ludności przedwcześnie kończących edukację w wieku 18–24 lata oraz niepracujących i nieuczących się w wieku 15–24 lata, uczestnictwo w kształceniu osób w wieku 25–64 lata, produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca, dochody ludności, zagrożenie ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Źródłem danych empirycznych były informacje pochodzące z Europejskiego Urzędu Statystycznego. Analizie poddano 28 krajów Unii Europejskiej. W większości krajów Unii Europejskiej następuje wzrost poziomu wykształcenia ludności oraz obniża się odsetek osób przedwcześnie kończących naukę. Poziom i wzrost wykształcenia społeczeństwa europejskiego znajduje swoje odzwierciedlenie w poziomie i rozwoju społeczno-ekonomicznym krajów.

Słowa kluczowe: wykształcenie, rozwój społeczny, rozwój ekonomiczny, poziom, wpływ

The increase in the educational level of the population as an opportunity for socio-economic development of countries of the European Union

Summary

Article covers issues related to the education level of the population in the countries of the European Union in the context of opportunity for social and economic development. The aim of this analysis was to show changes in the level of education of the population and socio-economic development of countries in the years 2006–2015 and the relationships between indicators describing the investigated issues. To evaluate the issues taken into account indicators such as the percentage of the population by level of education attained at the age of 15–64 years, the proportion of people with higher education aged 30–34, the percentage of the population of early school leavers aged 18–24 and unemployed and non-learning aged 15–24, participation in education of persons aged 25–64 years, gross domestic product per 1 capita income of the population, the risk of poverty or social exclusion. The source of empirical information was derived from the European Statistical Office. We analyzed 28 European Union countries. In most countries, the European Union is an increase education of the population and reduces the rate of early school leavers. The increase in education of European society is reflected in the social and economic development of countries.

Keywords: education, social development, economic development, level, influence

JEL: I25